

szerek, kiadók, könyvtárak és archiválók – közötti kooperáció erősítésére.

Az archiválás műszaki oldala

Ma még nincs sem univerzális stratégia, sem stabil adatformátum a hosszú távú archiválásra. A koncepció építését leginkább egy folyamatnak kell felfogni, ahol a stratégia és a módszer folyamatosan alakul. Kell ehhez egy olyan szervezet, amelynek feladata a piacon megjelenő technológiák figyelése, gyakorlati kipróbálása, és a megfelelő időpontban intézkedések kiadása. Az osztott felelősségben fenntartott archiváló rendszerek zökkenőmentes működéséhez elengedhetetlen a minőségi kritériumok előírása és a minőséget tanúsító rendszer.

Funkcionális és szervezeti követelmények

Jelenleg egy sor professzionális intézmény foglalkozik az analóg dokumentumok hosszú távú archiválásával. Az archiválendő dokumentumok hatalmas tömege miatt viszont a szerzők és intézeteik egyre inkább magukra veszik az elektronikus közvetítés és terjesztés feladatát. A jelenség kiaknázható a hosszú távú archiválás gazdaságos megoldására. Tisztázni kell a digitális publikálás mentén a résztvevők felelősségi körét, kidolgozni a digitális dokumentumokat publikáló folyamat modelljét, majd egyeztetni a közösen fejlesztendő és osztottan bevezetendő eszközkészletet. Azokat az intézményi kiadó projekteket kell anyagilag is támogatni, amelyek eleve beépítik az archiválás szempontjait is. Ehhez szükséges egy olyan koordináló szervezetet, mint a brit Digital Preservation Coalition.

Jogi kérdések

A gyártói érdekkülönbségek miatt ma számos inkompatibilis adat, formátum és technológia él egymás mellett. Az egyes szabályozó kezdeményezések közül egy sem tudott konkurenciái fölé emelkedni. Látható, hogy szemantikai és műszaki szabványokra van szükség a dokumentumok jogi sajátosságainak és a tranzakciók lebonyolításának leírására.

Záró következtetések

A digitális archiválás területén szükség van az aktuális nemzetközi fejlődés átfogó elemzésére, az ezekhez való csatlakozás lehetőségeinek felmérésére, mégpedig az informatikai társadalom erőteljes részvételével. A párhuzamos fejlesztések elkerülésére az egyes kezdeményezéseknek átláthatóvá kell tenniük eredményeiket. A megvalósítás során is követelmény az információs lánc közreműködőinek együttműködése, mégpedig nemzetközi méretekben.

Erősíteni kell azt a tudatot, hogy a nemzeti kulturális örökség megőrzése fokozódó mértékben függ attól, sikerül-e megoldani a digitális információk tartós megőrzését. El kell fogadtatni, hogy a publikációs folyamatban részt vevő valamennyi hely az elektronikus adatkezelésre is kiterjedő minősítésnek legyen alávetve.

/DOBRATZ, Susanne–LIEGMANN, Hans–TAPPEBECK, Inka: Langzeitarchivierung digitaler Dokumente. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 48. köt. 6. sz. 2001. p. 327–332./

(Góth László)

Az UNIMARC „alkonya”

Az UNIMARC „pályafutásának” legszebb időszakát a 90-es évek közepén élte át. Ekkoriban olyan stabilizált formátumnak tekintették, amely korszerűbb az USMARC formátumnál, élvezte az IFLA, az EU, a könyvtári rendszerek szolgáltatói fenntartás nélküli támogatását, és nemzetközinek tekintett volta ellenére számos országban nemzeti formátum lett belőle. Ezt az „eufóriát” az sem zavarta, hogy az adatok túlnyomó része USMARC formátumban állt rendelkezésre, ui. konverziós programokkal a nehézséget át lehetett hidalni.

Ezzel szemben a szóban forgó időszakban az USMARC korántsem látszott stabilizált formátumnak. Ráadásul – a brit fél akadékoskodása és konoksága miatt – nem lehetett tudni, hogy az UKMARC és a CANMARC formátummal tervezett harmonizálása mikor ér véget.

A 90-es évek végére aztán valamennyi formátum komoly problémákkal találta magát szemben. Az UNIMARC formátumba az elektronikus források leírásával kapcsolatban egy sor változtatást és

kiegészítést kellett bedolgozni, miközben egyéb részei sem maradhattak érintetlenül. A tennivalók mindenestre meghaladták a Permanent UNIMARC Committee erejét.

Az USMARC formátum harmonizálása „féloldalasra” sikerült, ui. a britek elvetették a javasolt módosításokat. Ezért csak az USMARC és a CANMARC harmonizálására került sor, ami mindössze az USMARC minimális változtatásával és egy új megnevezés, a MARC 21 felvételével ment végbe. A britek olyan hevesen tiltakoztak, hogy referendumot kellett tartani az ügyben, amely a MARC 21 (számos brit könyvtár által is támogatott) győzelmével végződött. Egyébként a MARC 21 akkor is győzött volna, ha történetesen balul üt ki vonatkozásában a referendum. Ennek gyakorlati oka az elmélyülő együttműködés és integráció, illetve az, hogy a rendelkezésre álló és mindinkább hasznosuló források meghatározó többsége MARC 21 formátumban áll rendelkezésre. Bár – mint már szó volt róla – az UNIMARC formátumra való konvertálásnak nincs akadálya, mégis idővesztéseket okoz.

A MARC 21-nek az UNIMARC formátumhoz képest összehasonlíthatatlanul jobb a személyi és finanszírozottsági „kistafirozottsága”, s így gyorsabban és hatékonyabban reagálhat az újonnan felmerült szükségletekre. Egy sor vonatkozásban (a nem helyben lévő elektronikus források kvalitásos támogatása, a Dublin Core, a DTD megkövetel-

igazodások stb.) máris megoldások birtokába jutott, miközben ezek az UNIMARC esetében csak a tervezés stádiumába értek.

Ennek következtében az UNIMARC támogatottsága csökken. Korábbi „szponzorai” – mintegy – „kihátrálnak” ebből a szerepkörből. Ennek ellenére a Deutsche Bibliothek „hűségének” köszönhetően legalábbis 2003-ig fennmarad. Az IFLA politikai okokból ugyancsak valameddig mellette fog állni. A kérdés az, hogy meddig. Túlságosan hosszú ideig azonban nem szabad fenntartani ezt az „alkonyati időszakot”. Azért nem, mivel napjainkban számos ország mostanában kezdi megvetni nemzeti bibliográfiájának alapjait, illetve kezd hozzá a számítógépesítéshez. Nem volna etikus, ha „halálra ítélt” formátumot vennének át.

Az iménti drámai figyelmeztetés azért indokolt, mivel az IFLA 2001. évi bostoni konferenciáján nyilvánosan úgy nyilatkozott, hogy az UNIMARC hamarosan leküzdí a mostani nehézségeket, és nemzetközi rendszerként fejlődik majd tovább. Ezzel szemben az IFLA-tisztségviselők bizalmasan olyan információk birtokába jutottak, amelyek el-
lentmondanak az IFLA szakmai nyilvánossága optimizmusának.

/STOKLASOVÁ, Bogdana: Pžije formát UNIMARC rok 2003? = Národní knihovna, 12. köt. 3. sz. 2001. p. 208–210./

(Futala Tibor)

Könyvtárközi kölcsönzés a volt jugoszláv tagállamok között

Történelmi háttér

A volt Jugoszlávia fogalmát az 1991-ben kitört háborúk óta használják, amikor szétesett korábbi hat ún. szuverén állam szövetsége. Jugoszlávia a második világháború után jött létre, amikor a kommunisták kerültek hatalomra. Az országot hat nemzet és négy kisebbségben lévő nemzetiség alkotta, amelyek kultúrájukat tekintve is lényegesen eltértek egymástól. A kezdetben mezőgazdasági ország az ötvenes években jelentős ipari fejlődésnek indult. Az 1960–1970-es évek politikai és gazdasági reformjai a decentralizálást és az egyes tagállamok önálló irányítását hozták. Ennek eredményeként nagy különbség alakult ki az északi és a déli régiók között. A hidegháború befejeztével az 1980-as évek végén Jugoszlávia elvesztette stratégiai jelentőségét. A gazdasági és pénzügyi

problémák, a döntéshozatal ellenőrzésének hiánya és a pánszerb nacionalista elvek megpecsételték a sorsát.

A politikai és gazdasági háttér a könyvtárügyben is szerepet játszott. Már 1945-ben életbe léptek a köteles példányra vonatkozó jogszabályok, 1951-ben pedig elkezdték építeni a külföldi irodalom központi katalógusát. Mivel a tudományos és műszaki fejlődésnek információra volt szüksége, nemzeti és szövetségi szinten egyaránt hatékony együttműködés alakult ki a könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás terén. Bár a decentralizálási elvek a könyvtárügyben is éreztették hatásukat, a tagköztársaságoknak a szlovén modell átvételét ajánlották, mint a nemzeti forrásmegosztás és a könyvtárközi kölcsönzés céljainak leginkább megfelelőit.